

Gheorghe Șincai

Partea a II-a

Despre etimologie

Capitolul I

Despre articol

§ 1. Cum în limba daco-romană terminația numelor rămîne aceeași la toate cazurile, este nevoie ca articolele, cu care, pe lângă genuri, se indica și cazurile, să fie întrebuințate (adăugate) întotdeauna.

Articolul însă în limba daco-romană este de două feluri: unul hotărît, care determină obiectul, altul nehotărît, care nu determină obiectul.

§ 2. Nehotărît e *un*, la genul masculin, și *o*, la genul feminin, căci daco-romanii de-a dreptul nu au neutru. Și se declină astfel:

DECLINAREA ARTICOLULUI NEHOTĂRÎT

La singular

Masc.	Fem.
N. un, <i>quidam</i>	o, <i>quaedam</i>
G. a unui	a unei
D. unui	unei
Ac. pe un	pe o
V. <i>lipsește</i>	<i>lipsește</i>
Ab. de la un	de la o

La Plural

N. uni[i], <i>quidam</i>	une[le] <i>quaedam</i>
G. a unor	a unor
D. unor	unor
Ac. pe uni[i]	pe une[le]
V. <i>lipsește</i>	<i>lipsește</i>
Ab. de la uni[i]	de la une [le]

Nota I. Articolul nehotărît, cînd se folosește singur, are nevoie de articolul hotărît atît la singular cît și la plural.

Cînd însă este folosit pe lângă un nume, nu are nevoie de articolul hotărît, totuși la plural îl poate primi; de ex.: *au murit un om* “mortus est quidam homo”. Fără nume se zice: *Au murit unul* „mortus est quidam”. la plural se spune: *Au murit uni[i] oameni* sau *Au murit uni-i oameni* “mortui sunt quidam homines”.

II. Articolul nehotărît feminin, cînd îl primeşte pe cel hotărît, la nominativ singular nu se mai rosteşte *o*, ci *una*, care, adăugîndu-i-se articolul hotărît *a*, devine *una*; de ex.: *Au murit o muiere* “mortua est quaedam mulier”. Fără nume, dar cu articolul hotărît, se spune: *Au murit una* “mortua est quaedam”.

III. La plural, în locul articolului nehotărît, atît la masculin cît şi la feminin, se pot folosi pronumele *neşte* san *niscăi* “quidam, quaedam”; de ex. în loc de *unii oameni plîng* “quidam homines plangunt” se poate spune *neşte* sau *niscăi oameni*, sau *muieri plîng* “quidam homines, vel quaedam mulieres plangunt”.

Despre articolul hotărît

§ 3. Articolul hotărît masculin este *l'* sau *le* sau *ul*, egal cu articolul hotărît *der* al germanilor şi cu *il* al italienilor. *L'* se pune la sfîrşitul numelor masculine care se termină în *ă* sau *u*; de ex.: *tată-l'*, der Vater, il padre; *reul'* “malus”. *Le* se adaugă la cuvintele care se termină în oricare altă vocală; de ex. *cîne-le*, der Hund, il cane “canis”. *Ul* se pune la sfîrşitul numelor masculine care se termină în consoana simplă sau dublă; de ex.: *bun-ul* “bonum”, *domn-ul* “dominus”, der Herr, il signore.

Articolul hotărît feminin este *a* egal cu articolul *die* al germanilor şi *la* al italienilor şi se postpune la numele feminine, oricum s-ar termina; de ex.: *lîă-a* “lana”, *floare-a* “flos” etc.

DECLINAREA ARTICOLULUI HOTĂRÎT

La singular

	Masc.	Fem.
N.	<i>l', sau le sau ul</i>	<i>a</i>
G.	<i>a-lui, sau a-ului</i>	<i>a-ei</i>
D.	<i>lui, sau ului</i>	<i>ei</i>
Ac.	<i>pe -l', sau pe -le sau pe -ul</i>	<i>pe-a</i>
V.	<i>lipseşte</i>	<i>lipseşte</i>
Ab.	<i>de la -l' sau de la le sau de la -ul</i>	<i>de la -a</i>

La plural

N.	<i>i</i>	<i>le</i>
G.	<i>a-lor</i>	<i>a-lor</i>
D.	<i>lor</i>	<i>lor</i>
Ac.	<i>pe -i</i>	<i>pe -le</i>
V.	<i>lipseşte</i>	<i>lipseşte</i>
Ab.	<i>de la -i</i>	<i>de la -le</i>

(S. Micu-Gh. Şincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*. Studiu introductiv, traducerea textelor şi note de M. Zdrengea, Dacia, Cluj-Napoca, 1980, pp. 21-23)